

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א קב"ת שני בשמלתי ונו גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לצטק בתורה ובמצוות. ופשטו ידם בממונם ובבגנותיהם, ונקנסו להיכל ופרצו בו פרצות, וטמאו הטקרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול - עד שרחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם, ונגברו בני חשמונאי הפתנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והצמידו מלך מן-הפתנים וסורה מלכות לישראל יתר על מאתים שנים עד החרבן השני.

ב וכשגברו ישראל על אויביהם ונאבדום - בכה בחך פסליו היהי - ונקנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אסד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, והדליקו מפני גרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור.

ג ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור, שיהיו שמנת ימים האלו שתחלתם כיה בכסלו ימי שמחה ושלל, ומדליקין בהם הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות, להראותם, ולגלות הנס, וימים אלו הם הנקראים: חגה והם אסורין בהקסד ותענית כימי הפורים, והדלקת הנרות בהם מצוה מדברי סופרים בקריאת המגלה.

ד כל-שחיב בקריאת המגלה - חיב בהדלקת נר חגה, והמדליק אותה בלילה הראשון מקברך שלש ברכות, ואלו הן: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חגה, ושעשה נסים לאבותינו וכו', וכל-הרואה אותה ולא ברכה - מקברך שמים: שעשה נסים לאבותינו, ושחננו, ובשאר הלילות - המדליק מקברך שמים, והרואה מקברך אחת, שאין מקריבין שהחננו אלא בלילה הראשון, ה כל-יום ניום משמונת הימים אלו גומרין את-ההללי ומקברך לפניו אשר קדשנו במצותיו וצונו לגמרי את-ההלל, בין יחידים בין צבור, אף-על-פי שקריאת ההלל מצוה מדברי סופרים - מקברך עליו: אשר קדשנו במצותיו וצונו, בדרך שמקברך על המגלה ועל הצרוב, שכל-יודאי של דבריהם מקריבין עליו: אכל דבר שהוא מדבריהם ופקר צשיתם לו מפני הספק, כגון: מעשר דמאי - אין מקריבין עליו, ולמה מקריבין על יום טוב שניי והם לא תקנוהו אלא מפני הספק? כדי שלא יזלזלו בו.

ו ולא הלל של חגה בלבד הוא שמדברי סופרים, אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין בהם את-ההלל, ואלו הם: שמנת ימי החג, ושמנת ימי חגה, וראשון של פסח, ויום עצרת, אכל ראש השנה ויום הכפורים - אין בהם הלל, לפי שהם ימי תשובה ויראה נפחד, לא ימי שמחה יתרה, ולא תקנו הלל בפורים - שקריאת המגלה היא ההללי.

ז מקומות שעושים יום טוב שני ימים גומרים את-ההלל כ"א יום: תשעה ימי החג, ושמנה ימי חגה, ושני ימים של פסח, ושני ימים של עצרת, אכל קראי חדשים קריאת ההלל מנהג ואינו מצוה, ומנהג זה בצבור, לפיכך קוראים גדולי, ואין מקריבין עליו - שאין מקריבין על המנהג, ויחיד לא יקרא קלל, ואם התחיל - ישלים, ויקרא גדול בדרך שקוראים הצבור, וכן בשאר ימי הפסח קוראים גדולי קראי חדשים.

ח כיצד מדליקין? מתחילין מתחלת ההלל עד סלמיש למצונו-מים, ומדלג ואומר: ה' וצננו כו' עד הללויה, ומדלג ואומר: מה-אשיב לה' עד הללויה, ומדלג ואומר: מן-המצר קראתי יה עד סוף ההלל, זה הוא המנהג הפשוט, ויש מדליגים דלוג אחרים.

ט כל-היום פשר לקריאת ההלל, והקורא את-ההלל למפרע - לא יצא, קרא ושהה וחזר וקרא, אף-על-פי ששהה כדי לגמר את-כלו - יצא, ימים שגומרים בהם את-ההלל - יש לו להפסיק בין פרק לפרק, אכל באמצע הפרק לא יפסיק, וימים שקוראין בהם גדולג - אפילו באמצע הפרק פוסקים.

י כל-יום שגומרים בו את-ההלל מקברך לפניו, ומקום שחננו לקברך אחריו - מקברך, כיצד מקברך? והללויה ה' אלהינו כל-מצוה, וצדיקים וחסידים עושים רצונה וכל-צמח בית ישראל ברנה יודו לשמה, כי אמה ה' לה טוב להודות ונעים לשמה לומר ומעולם ועד עולם אמה האל, ברוך אתה ה' המלך המהלל המשבח המפאך חי וקיים תמיד ימלה לעולם ועד.

יא יש מקומות שחננו לקבל מ' מ' אודה כי עניתינו עד סוף ההלל, כופלין כל-דבר ודבר שמי פצמים, ומקום שחננו לקבל - יפלו, ומקום שחננו שלא לקבל - אין כופלין.

יב מנהג קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים כך היה: אסר שמקברך הגדול שמקרא את-ההלל - מתחיל ואומר: הללויה, וכל-העם עונין: הללויה, וחזר ואומר: הללו את-שם ה' וכל-העם עונין: הללויה, וחזר ואומר: יהי שם ה' מקברך מצמה ועד עולם, וכל-העם עונין: הללויה, וכן על כל-דבר - עד שגמראו עונין בכל-ההלל הללויה מאה ושלש ועשרים פצמים, סימן להם: שנותיו של אהרן.

יג וכן בשקורא מגיע לראש כל-פרק ופרק, הם חוזרין ואומרין מה-שאמר, כיצד? קשה הוא אומר: בצאת ישראל מפצרים, כל-העם חוזרין ואומרין: בצאת ישראל מפצרים, והקורא אומר: בית ישראל מצעם לוצו, וכל-העם עונין: הללויה, עד שיאמר: אהבתי כי-ישמע ה' את-קולי פתחוני, וכל-העם חוזרין ואומרין: אהבתי כי-ישמע ה' וכו', וכן קשיאמר הקורא: הללו את-ה' כל-גוים, כל-העם חוזרין ואומרין: הללו את-ה' כל-גוים.

יד הקורא אומר: אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא, וְהֵם עוֹנִים אַתְּרוּ: אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא, אַף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ רֹאשׁ פָּרֶק. הוּא אומר: אָנָּא ה' הַצְּלִיחָה נָּא, וְהֵם עוֹנִים: אָנָּא ה' הַצְּלִיחָה נָּא. הוּא אומר: בְּרוּךְ הָאֵל, וְכָל-הַעַם אוֹמְרִים: בְּרוּךְ הָאֵל. וְאִם הָיָה הַמַּקְרָא אֶת-הַהֵלֶל קָטָן אוֹ עָבֵד אוֹ אִשָּׁה, עוֹנָה אַתְּרוּהֶם מִה שֶׁהֵם אוֹמְרִין מִלָּה מְלֵא בְּכָל הַהֵלֶל. וְזֶה הַמַּנְהֵג הִרְאֵשׁוֹן וְבוֹ רֵאוּי לִילָה. אֲבָל בְּזַמְנֵים אֵלֶּי רֵאִיתִי בְּכָל-הַמַּקְוֵמוֹת מְנַהֲגוֹת מִשְׁנוֹת בַּקְרִיאָתוֹ וּבְעֲנִית הַעַם וְאִין אֶחָד מֵהֶם דּוֹמֵה לְאֶחָד.

פָּרֶק רַבִּי צִי

א כְּמָה נֵרוֹת הוּא מְדַלֵּיק בְּחֻנְיָהּ? מְצֻנְחָה שְׂיֵהֵי כָל-בֵּית וְכֵיִת מְדַלֵּיק גַּר אֶחָד, בֵּין שְׂהֵי אֲנָשִׁי הַבַּיִת מְרַבֵּין בֵּין שְׂלֵא הָיָה בּוֹ אֵלֶּא אָדָם אֶחָד. וְהַמַּהְדָּר אֶת-הַמַּצְוָה: מְדַלֵּיק נֵרוֹת כְּמִנְיֵן אֲנָשִׁי הַבַּיִת, גַּר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בֵּין אֲנָשִׁים בֵּין נָשִׁים. וְהַמַּהְדָּר יוֹסֵר עַל זֶה וְעוֹשֶׂה מַצְוָה מִן-הַמַּבְחָר. מְדַלֵּיק גַּר לְכָל-אֶחָד בְּלִילָה הִרְאֵשׁוֹן, וּמוֹסִיף וְהוֹלֵךְ בְּכָל-לַיְלָה וּלְיֵלָה גַּר אֶחָד.

ב כִּיצַד? הֵרִי שְׂהֵי אֲנָשִׁי הַבַּיִת עֲשָׂרָה, בְּלִילָה הִרְאֵשׁוֹן מְדַלֵּיק עֲשָׂרָה נֵרוֹת, וּבְלִיל שְׁנֵי - עֲשָׂרִים, וּבְלִיל שְׁלִישִׁי - שְׁלִישִׁים, עַד שֶׁנִּמְצָא מְדַלֵּיק בְּלִיל שְׁמִינִי שְׁמוֹנִים נֵרוֹת.

ג מְנַהֵג פְּשוֹט בְּכָל-עֲרֵינוּ בַּסְּפָרָה, שְׂיֵהֵי כָל-אֲנָשִׁי הַבַּיִת מְדַלֵּיקִין גַּר אֶחָד בְּלִילָה הִרְאֵשׁוֹן וּמוֹסִיפִין וְהוֹלְכִין גַּר בְּכָל-לַיְלָה עַד שֶׁנִּמְצָא מְדַלֵּיק בְּלִיל שְׁמִינִי שְׁמֹנֵה נֵרוֹת, בֵּין שְׂהֵי אֲנָשִׁי הַבַּיִת מְרַבֵּים בֵּין שְׂהֵי אָדָם אֶחָד.

ד גַּר שְׂיֵשׁ לוֹ שְׂמֵי פִּיּוֹתֵי - עוֹלָה לְשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם. מֵלֵא קֶצֶרָה שְׁמֵן וְהַקִּיפָה פְּתִילוֹת, אִם כֶּסֶף עֲלִיהָ כְּלִי - כָּל-פְּתִילָה וּפְתִילָה נִחְשָׁבֵת כְּגַר אֶחָד; לֹא כֶּסֶף עֲלִיהָ כְּלִי - נִחְשָׁבֵת כְּמִדּוּרָה וְאֶפְלוֹ כְּגַר אֶחָד אֵינָה נִחְשָׁבֵת.

ה אִין מְדַלֵּיקִין נֵרוֹת חֲנֻכָּה קֹדֶם שֶׁתִּשְׁקַע הַחֲמָשָׁה אֵלֶּא עִם שְׂקִיעֻתָּהּ, לֹא מֵאַחֲרֵין וְלֹא מִקְדִּימֵין. שְׂבַח אוֹ הוֹיֵד וְלֹא הַדְּלִיק עִם שְׂקִיעַת הַחֲמָשָׁה - מְדַלֵּיק וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתִּקְלָה רֶגֶל מִן-הַשּׁוּק. וְכִמָּה הוּא זְמַן זֶה? כְּמוֹ חֲצִי שָׁעָה אוֹ יִסְרֵי. עֶבֶר זְמַן זֶה - אֵינּוּ מְדַלֵּיק. וְצָרִיךְ שִׂימֵן שְׂמֵן בְּגַר כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה דוֹלְקָת וְהוֹלְקָת עַד שֶׁתִּקְלָה רֶגֶל מִן-הַשּׁוּק. הַדְּלִיקָה וְכִבְיָתָה - אֵינּוּ זְקוּק לְהַדְּלִיקָה פַּעַם אַחֲרָתָּה. נִשְׁאַרְתָּה דוֹלְקָת אַחֲרֵ שְׂקִילָתָה רֶגֶל מִן-הַשּׁוּק, אִם רָצָה לְכַבּוֹתָהּ אוֹ לְסַלְקָהּ - עוֹשֶׂה.

ו כָּל-הַשְּׂמֵנִים וְכָל-הַפְּתִילוֹת כְּשֵׁרוֹת לְגַר חֲנֻכָּה, וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִין הַשְּׂמֵנִים נִמְשָׁכִים אַחֲרֵ הַפְּתִילָה וְאִין הַאִוֵּר נִתְלִית יָפָה בְּאוֹסֵן הַפְּתִילוֹת. וְאֶפְלוֹ בְּלִילֵי שְׂבַח שְׂבַחֲךָ יְיָ חֲנֻכָּה - מֵתָר לְהַדְּלִיק הַשְּׂמֵנִים וְהַפְּתִילוֹת שְׂאִסוּר לְהַדְּלִיק בְּהוֹן גַּר שְׂבַח, לְפִי שְׂאִסוּרֵי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְגַר חֲנֻכָּה בֵּין בְּשַׁבָּת בֵּין בַּחֹל, וְאֶפְלוֹ לְבָדֵק מְעוֹת. אוֹ לְמִנּוֹחֵן לְאוּרָה - אָסוּר.

ז גַּר חֲנֻכָּה מְצֻנְחָה לְהַנִּיחוֹ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ מִבְּחוּץ. בְּשַׁפַּח הַסְּמוּךְ לְפֶתַח עַל שְׂמָאל הַחֲנֻכָּס לְבֵית, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה מְזוּזָה בֵּימִין וְגַר חֲנֻכָּה מִשְׂמָאל. וְאִם הָיָה דָר בְּעֲלִיָּה - מְנִיחוֹ בַּחֲלוֹן הַסְּמוּכָה לְרֵשׁוֹת הַרְבֵּים. וְגַר חֲנֻכָּה שֶׁהַנִּיחוֹ לְמַעְלָה מִצְּשָׂרִים אִמָּה - לֹא עֲשֶׂה כְּלוּם, לְפִי שְׂאִינוּ נִכְרִים.

ח בֵּימֵי הַסְּכָנָה - מִזִּים אָדָם גַּר חֲנֻכָּה בְּחוּץ בֵּיתוֹ מִבְּפָנִים וְאֶפְלוֹ הַנִּיחוֹ עַל שְׂלֻחָנוֹ - צִי. וְצָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּחוּץ הַבַּיִת גַּר אַחֲרֵ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְאוּרוֹ. וְאִם הָיָה שֶׁם מְדוּרָה - אֵינּוּ צָרִיךְ גַּר אַחֲרֵ. וְאִם אָדָם חָשׁוּב הוּא שְׂאִין דָּרְכּוֹ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְמְדוּרָה - צָרִיךְ גַּר אַחֲרֵ.

ט גַּר חֲנֻכָּה שֶׁהַדְּלִיקוֹ חֲרַשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן אוֹ גוֹי - לֹא עֲשֶׂה כְּלוּם, עַד שֶׁיִּדְלִיקוֹ מִי שֶׁהוּא חָיֵב בְּהַדְּלָקָה. הַדְּלִיקוֹ מִבְּפָנִים וְהוֹצִיאֵהוּ דְלוּק וְהַנִּיחוֹ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ - לֹא עֲשֶׂה כְּלוּם, עַד שֶׁיִּדְלִיקוֹ בְּמִקְוָמוֹ. אִם הוּא גֵידוֹ וְעָמֵד - לֹא עֲשֶׂה כְּלוּם, שֶׁהוֹרָאָה אומר: לְצָרְכּוֹ הוּא עוֹמֵד. עֲשִׂשִׁית. שְׂהֵיחָה דוֹלְקָת כָּל-הַיּוֹם כְּלוֹ, לְמוֹצָאי שְׂבַח מְכַבֵּה וּמְבָרֵךְ וּמְדַלֵּיקָה, שֶׁהַדְּלָקָה הִיא הַמַּצְוָה וְלֹא הַנְּחֻמָּה. וּמֵתָר לְהַדְּלִיק גַּר חֲנֻכָּה מִגַּר חֲנֻכָּה.

י חֲצֵר שְׂיֵשׁ לָהּ שְׁנֵי פְתָחִים בְּשְׂמֵי רִחוּת - צָרִיכָה שְׂמֵי נֵרוֹת, שְׂמָא יֵאמְרוּ הַעוֹבְרִים בְּרוּם זֶה: לֹא הֵנִים גַּר חֲנֻכָּה, אֲבָל אִם הֵי בְרוּם אַחֲת - מְדַלֵּיק בְּאַחַד מֵהֶם.

יא אִרְחֵם שֶׁמְדַלֵּיקִים עָלָיו בְּחוּץ בֵּיתוֹ - אֵינּוּ צָרִיךְ לְהַדְּלִיק עָלָיו בְּמִקְוָם שְׂנִתְאַרַח בּוֹ. אִין לוֹ בֵּית לְהַדְּלִיק עָלָיו בּוֹ - צָרִיךְ לְהַדְּלִיק בְּמִקְוָם שְׂנִתְאַרַח בּוֹ, וּמִשְׁתַּפֵּף עִמָּהֶם בְּשִׁמּוֹן. וְאִם הָיָה לוֹ בֵּית בְּפָנֵי עֲצָמָה, אַף-עַל-פִּי שֶׁמְדַלֵּיקִים עָלָיו בְּחוּץ בֵּיתוֹ - צָרִיךְ לְהַדְּלִיק בְּבֵית שְׂהוּא בּוֹ, מִפְּנֵי הַעוֹבְרִים.

יב מְצוֹת גַּר חֲנֻכָּה - מְצוּה חֲבִיבָה הִיא עַד מָאֵד, וְצָרִיךְ אָדָם לְהִזְהָר בָּהּ כְּדֵי לְהוֹדִיעַ הַנֶּסֶם וְלְהוֹסִיף בְּשַׁבַּח הָאֵל וְהוֹדִיעָה לוֹ עַל הַנֶּסֶם שֶׁעָשָׂה לָנוּ. אֶפְלוֹ אִין לוֹ מֵה-יֵאכַל אֵלֶּא מִן-הַצְּדָקָה, שׁוֹאֵל אוֹ מוֹכֵר כְּסוּתוֹ וְלוֹקֵם שְׂמֵן וְנֵרוֹת וּמְדַלֵּיק.

יג הַרִי. שְׂאִין לוֹ אֵלֶּא פְרוּטָה אַחֲת וּלְפָנָיו קְדוּשַׁת הַיּוֹם. וְהַדְּלָקָת גַּר חֲנֻכָּה - מִקְדָּים לְקַנּוּת שְׂמֵן לְהַדְּלִיק גַּר חֲנֻכָּה עַל הַיַּיִן לְקְדוּשַׁת הַיּוֹם, הוֹאִיל וּשְׂנִיָּהֶם מְדַבְּרֵי סוּפְרִים. מוֹטָב לְהַקְדִּים גַּר חֲנֻכָּה שְׂיֵשׁ-בוֹ זְכוּרֵן הַנֶּסֶם.

יד הָיָה לְפָנָיו גַּר בֵּיתוֹ וְגַר חֲנֻכָּה, אוֹ גַּר בֵּיתוֹ וְקְדוּשַׁת הַיּוֹם - גַּר בֵּיתוֹ קֹדֶם מְשׁוּם שְׁלוֹם בֵּיתוֹ, שְׂהֵרֵי הַשֵּׁם נִמְסָק לְעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ. גְּדוּל הַשְּׁלוֹם, שְׂכָל-הַתּוֹרָה נִתְּנָה לְעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם. שְׂנֵאָמֵר: דְּרַבִּיךָ דְּרַבִּי-בְּעַם וְכָל-גְּתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם (מסיל ג י).